

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Миряна Янакиева

за дисертационния труд на Гургана Златкова,

представен за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност: 05. 04. 06. Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и

Австралия

Тема на труда: „Фентъзи прозата на Дж. Р. Р. Толкин, К. С. Луис и У. К. Ле Гуин. Мит, хроника, светоизграждане“

Предложеният дисертационен труд на докторантката Гургана Златкова се състои от увод, четири глави и заключение, библиография и приложения. Обемът му е 324 страници. Главната му цел е да установи и опише жанровоопределящите характеристики на фентъзи прозата, като открие спецификите на основни нейни разновидности като научна фантастика и фентъзи, но най-вече на така наречения висок фентъзи жанр, към който принадлежат произведенията на тримата конкретни автори, поставени във фокуса на изследването: Дж. Р. Р. Толкин, К. С. Луис и У. К. Ле Гуин. Авторката с право обосновава актуалността на избраната от нея проблематика със силния интерес, който фентъзи книгите предизвикват у днешната читателска публика, все повече търсеща четива, които въвличат в имажинерни паралелни пространства и предоставят възможност за откъсване от реалния съвременен свят.

Още на първите страници е заявен изследователският подход, към който ще се придържа разработката на Гургана Златкова, и той действително не би могъл да бъде друг освен интердисциплинарен поради сложния и многосъставен характер на предмета на изследване. В началото на труда е ясно формулирана и неговата основна теза, според която високият фентъзи жанр би могъл да се дефинира като хибрид между фентъзи и научна фантастика, а моделите на фабулиране и светоизграждане в произведенията на Толкин, Луис и Ле Гуин трябва да се търсят в мита и хрониката.

Употребата и функционирането на елементи от митове и хроники като сюжето- и светоконструиращи са анализирани най-напред в творчеството на Толкин в първа глава на труда, в която е проведен и опит за изграждане на теоретичен модел на високия фентъзи жанр, като се търсят разликите между него и традиционния жанр фентъзи, за чийто основоположник се смята Едуард Плънкет. Едно от положителните свойства на настоящия труд е постоянното внимание към употребяваните понятия с оглед на тяхното ясно и точно дефиниране. Така например, авторката отразява промените в значенията на ключово за нейното изследване понятие като *фентъзи*, при което, към буквалните му значения като фантазия, фантастика, фантастично, в последно време се причислява и това, че то се използва за назоваване на произведенията от високия фентъзи жанр. Освен тази последователна загриженост за прецизната употреба на термините, би трябвало като друга положителна черта на труда да се посочи съвестното придържане към един несъмнено необходим и основателен исторически подход. Пример за това е проследяването на романтическите корените на традиционния фентъзи жанр и връзката му с вълшебната приказка, с която естествено е свързан и високият фентъзи жанр, в който обаче, както на структурно, така и на смислово ниво, са активизирани модели от научната фантастика.

Белег на изследователската коректност, характерна за представения труд на Гергана Златкова, е добросъвестното и по възможност, изчерпателно позоваване на предходни изследвания и дефиниции на високия фентъзи жанр, чийто жанров модел дисертацията си е поставила за цел да конструира. Заслужава да бъде посочено и вниманието към българските теоретични приноси.

Доколкото стремежът към по-пълно и цялостно изграждане на модели на свят е оразличен като една от основните жанрови характеристики на високия фентъзи жанр, добър изследователски ход е това, че са уточнени трите главни аспекта, в които ще се мисли и анализира понятието за свят в произведенията, принадлежащи към този жанр: като фикционална сглобка от отломъци от различни видове художествени и научни текстове и от мотиви от реалния свят; като свят, предварително и несъзнателно разглобен на отделни детайли; като свят, реконструиран в цялостна творба в нов художествен приказан вариант (стр. 19).

На редица места в хода на изложението читателят на предложения дисертационен труд се натъква на интересни и оригинални идеи, което несъмнено се дължи, освен на начина на мислене на дисертантката, така също и на доброто ѝ познаване на изследвания материал, което ѝ позволява да си състави свое собствено виждане по въпросите от първостепенно значение за съставянето на цялостна изследователска концепция. Намирам, че в този план, една от находките в работата на Гергана Златкова е в начина, по който тя осмисля отношението между научната фантастика и вълшебната приказка в света на Толкин, подчертавайки ролята на сблъсъка между тях, както и в наблюдението ѝ, че „макар и научно-фантастичен, желаният свят в поредицата на Толкин е описан като мистика, творение на Бог, по начина, по който предмодерните епохи са възприемали определени дадености – като чудо, като произведение на Бога“ (стр. 21).

Нелека и изискваща сериозна начетеност е задачата, която дисертантката си е поставила, пристъпвайки към опита си да посочи различните и твърде многобройни посоки на вписване на високия фентъзи жанр в дългата литературна традиция. Тук тя изброява редица влияния, като тези от първобитната словесност, Античността, Средновековието, Ренесанса, Класицизма, Просвещението, викторианската готика, Романтизма, модернизма, първите творби от фантастичния жанр.

Втора глава на труда се фокусира върху формите на присъствие и функциониране на разнообразни елементи от мита и хрониката в творчеството на тримата изучавани автори, като с основание тук е потърсена връзката както с архаичния мит, така и с това, което Ролан Барт нарича съвременен мит. Оценявам като съществено наблюдението, формулирано в дисертацията, че от симбиозата между мита и хрониката се ражда присъщото на високия фентъзи жанр колебание между художествена условност, научност и действителност. Несъмнен интерес представлява и частта от втора глава, в която са посочени и анализирани мотиви от скандинавската митология в поредиците на Толкин, Луис и Ле Гуин, както по-нататък в текста е направено и по отношение на мотивите от гръцката митология, от митологията на Месопотамия, на Древен Египет и др.

Убедителен е изводът на авторката относно ефекта от съчетаването на два модела за време в творбите на високия фентъзи жанр, кръгово митологичното и линейното, което,

според нейната формулировка, дава възможност „изследваните светове да се успоредят с историята на развитието на обществата в реалния свят“.

Следвайки ясна и лесно защитима логика, в трета глава изложението преминава от анализ на градивните елементи в произведенията от проучвания жанр към анализ на световите, изградени посредством тези елементи. Светоизграждането в този вид произведения е определено като научен и творчески експеримент, за да се акцентира отново върху техния хибриден характер на текстове, съчетаващи научен с художествен подход.

Сред разнообразните междутекстови връзки, които дисертантката си е поставила за цел да установи и проучи, са и тези между самите трима автори. Разгледана е ролята на мотиви от митовете на Толкин в произведенията на Луис и Ле Гуин.

Четвърта глава е посветена на изследването на жанровите и композиционни особености на поредиците на Толкин, Луис и Ле Гуин. Съвсем разбираемо, хибридността на жанра, в който пишат тримата автори, се проявява и на това ниво. Многопластовата структура на техните творби се изразява в съчетаването на „сегменти от различни литературни родове и жанрове, както и от жанрове от историята, философията, антропологията и други науки (стр. 177). С несъмнена наблюдателност и аналитичност са открити множество разнородни жанрови и родови елементи от епоса, лириката и драмата в текстовете им.

Заклчението припомня и обобщава вече направени в предходното изложение изводи. Авторефератът отговаря на изискванията. В него вярно са формулирани приносните моменти и основните тези на дисертационния труд.

Мисля, че трудът на Гергана Златкова притежава нужните качества, заради които ще гласувам за присъждането ѝ на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност: 05. 04. 06. Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия.

3. 10. 2019